

Bibliometric profile of articles published on health tourism

Sağlık turizmi konusunda yayınlanan makalelerin bibliyometrik profili

S. Pınar Temizkan¹
Dönüş Çiçek²
Cansev Özdemir³

Abstract

Bibliometric methods for assessments quantitative attributes of articles, documents or any other publications are used in tourism field progressively and give tips relevant scientific fields. Aim of this study is to reach some findings by examining health tourism articles in Turkish academic journals and ISI Web of Knowledge database with determined variables. For this purpose, 91 articles in Turkish academic journals and 155 articles in ISI Web of Knowledge database called also Web of Science which includes the Social Sciences Citation Index (SSCI) are collected and examine in terms of bibliometrics characteristics. According to findings, academic studies on the subject of health tourism concentrated on especially in the last 7-8 years and most publications centered in 2011 (16.3%). %57.7 of articles covered in the study used the empirical approach and % 42.3 of articles were conceptual papers. Articles mostly published in tourism field (53), geography (44), medicine (32) respectively. As the articles in health tourism field researched, it can be seen that the studies in Turkish mainly centered on geography department under the sub-field of thermal, while articles published in English are centered on field of medicine under

Özet

Turizm alanında her geçen gün daha fazla kullanılmaya başlanan bibliyometri yöntemi, basılı yayınların nicel analiz ile bazı özelliklerinin incelenerek ve çözümlenerek ilgili alanın bilimsel iletişimine ilişkin ipuçları veren bir yöntemdir. Bu çalışmanın amacı, Türkçe akademik dergiler ile ISI Web of Knowledge veritabanındaki dergilerde, 1991-2014 yılları arasında yayımlanan sağlık turizmi konulu makalelerin bibliyometri yöntemine göre incelenmesidir. Bu amaçla, Türkçe akademik dergilerde ulaşılabilen 91 makale ve ISI Web Of Knowledge veritabanından ulaşılabilen 155 makale bibliyometrik özellikleri açısından incelenmiştir. Sağlık turizmi konusuna ilişkin akademik çalışmaların özellikle 2000'li yıllardan sonra yoğunlaştığı, en fazla çalışmanın 2011 yılına (% 16,3) ait olduğu görülmüştür. Makalelerin % 57,7'sinde görgül yaklaşım tercih edilirken % 42,3'ünde kavramsal yaklaşım tercih edilmiştir. En fazla makalenin (53) turizm alanında çalışan yazarlar tarafından yapıldığı bunu coğrafya (44) ve tıp (32) alanındaki yazarların izlediği görülmüştür. Türkçe makalelerin daha çok coğrafya alanında çalışan akademisyenler tarafından "termal" alt başlığı, İngilizce yayımlanan makalelerin ise tıp

¹ Yrd. Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Eskişehir, pinartemizkan@hotmail.com

² Öğr. Gör., Anadolu Üniversitesi, Eskişehir Meslek Yüksekokulu, Eskişehir, dcicek@anadolu.edu.tr

³ Arş. Gör., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Eskişehir, caozdemir@ogu.edu.tr

the sub-field of medical treatment. The studied articles showed that most of the articles (% 61) tend to have multiple authors.

Keywords: Health tourism, bibliometrics, articles

[\(Extended English abstract is at the end of this document\)](#)

alanında çalışan akademisyenler tarafından “tıbbi tedavi” alt başlığında yoğunlaştığı görülmüştür. İncelenen makalelerin önemli bir kısmının (% 61) çok yazarlılık durumu sergilediği elde edilen sonuçlardır.

Anahtar kelimeler: Sağlık turizmi, bibliyometri. makaleler

1. Giriş

Temelde sayım yapmaya dayalı olan bibliyometri, *matematiksel ve istatistiksel yöntemlerin bilimsel iletişim ortamlarına uygulanması* olarak tanımlanmıştır (Pritchard, 1969). Daha kapsamlı bir tanımlamayla bibliyometri; dergi, belge ya da diğer basılı yayınların matematiksel ve istatistiksel tekniklerle bazı özelliklerinin incelenerek ve çözümlenerek ilgili alanın bilimsel iletişimine dair ipuçları veren bir yöntemdir (Osareh, 1996; Diodato, 1994). Bibliyometrik araştırmalar, belgelerin ya da yayınların belirli özelliklerinin analiz edilmesi ve bilimsel iletişime ilişkin çeşitli bulguların elde edilmesi esasına dayanmaktadır (Al ve Coştur, 2007). Bu yöntem ile akademik bir alanda yayımlanmış çalışmalar, farklı parametrelere göre (konu, yıl, katkı sağlayan kurum, anahtar kelimeler, eserlerin yazar sayısı, atıflar, ortak atıflar vb.) incelenerek, bilimsel iletişime ilişkin çeşitli bazı bulgular elde edilmektedir. Bu bulgular söz konusu bilim dalının zaman içerisinde nasıl geliştiğinin gösterilmesi, sorunların ortaya çıkarılmasını ve bunları giderebilmek için yapılabilecek düzenlemelerin tartışılmasını sağlaması dolayısıyla tercih edilmektedir (Üstdiken ve Pasadeos, 1993). Herhangi bir bilim dalı ile ilgili üretilmiş her türden alanyazının belirli zaman aralıkları ile incelenmesi, söz konusu bilim dalının ya da disiplinin gelişme çizgisini ortaya çıkarması açısından önemlidir (Kozak, 2001). Bibliyometri; karar vericiler, yöneticiler, bilim uzmanları, kütüphaneciler, araştırma projesi ve bilimsel araştırma yürütenler tarafından sıklıkla başvuru alan bir araştırma yaklaşımıdır (Pendlebury, 2008).

Turizmin bir bilgi alanı olarak büyümesi ve bu konuda yayın yapan akademisyen sayısının artması, bilim adamlarının ve yayın kuruluşlarının turizm alanyazınına sağladıkları katkıların incelenmesine duyulan merak, kişiler veya kuruluşların araştırma performansının değerlendirilmesi ihtiyacı bibliyometri yönteminin turizm alanındaki çalışmalar için tercih edilmesinde bir etken olmuştur (Hall, 2011). Bu bağlamda turizmin farklı alt konu başlıklarında gerçekleştirilecek bibliyometri çalışmaları, bu alanlara ilişkin kapsamlı bir bakış açısı sağlayarak alana katkıda bulunabilir. Sağlık turizmi de dünyada ve Türkiye’de son yıllarda hızla büyüyen bir eğilime sahip olan önemli bir alternatif turizmdir. Bu noktadan hareketle hazırlanan bu çalışmada, bibliyometrik

verilere dayanarak sağlık turizmi alanyazınının, 1991-2014 yılları arasındaki zaman diliminde genel özelliklerinin ve yapısının ortaya konulması amaçlanmıştır.

Genel tanımlamayla sağlık turizmi, kendi yaşadığı yerden başka yerlere sağlık amacı ile seyahat eden insanların oluşturduğu turizmdir (Ross, 2001). Ancak alanyazında sağlık turizminin farklı ülkelerdeki akademisyenler ve kuruluşlar tarafından farklı şekillerde tanımlandığı söylenebilir. Sağlık turizmi Goodrich ve Goodrich (1987) tarafından “bir turistik tesisin veya bölgenin, mevcut kaynaklarının, sağlık hizmetleri ve tesislerinin geliştirilmesi yoluyla turistik çekiciliğinin artırılma çabası” şeklinde ifade edilmiştir. Bu sağlık hizmetleri, uzman doktorlar ve hemşireler tarafından yapılan medikal tedavileri, özel diyetleri, akupunktur tedavisini, vitamin karışımları alınmasını, kireçlenme ve bitkisel kaynaklı alerjiler gibi çeşitli hastalıklar için özel medikal tedaviler olarak tanımlanmıştır (Smith ve Puczko, 2009).

Dünya Turizm Örgütü’ne (2013) göre sağlık turizmi; “kaplıca veya diğer sağlık merkezlerine seyahat eden kişinin fiziksel iyilik halini geliştirmek amacıyla yapılan ziyaretlerdir”. Sağlık turizmi, sağlık ve turizm gibi iki farklı sektörü birbirine bağlayan ve hizmet sunumuyla gerçekleşen ekonomik bir faaliyettir. Dolayısıyla hem sağlık hem de turizm sektörünü ilgilendirdiğinden, kavramın tanımlanması sektörlerin bağlı olduğu bakanlıklar düzeyinde de yapılmıştır. Bu bağlamda Kültür ve Turizm Bakanlığı sağlık turizmini; “tedavi amaçlı kaplıca veya diğer sağlık merkezlerine seyahat eden kişinin fiziksel iyilik halini geliştirmek amacıyla veya estetik cerrahi operasyonlar, organ nakli, diş tedavisi fizik tedavi, iyileştirme vb. gereksinimi olanlarla birlikte uluslararası hasta potansiyelini kullanarak sağlık kuruluşlarının büyümesine olanak sağlayan turizm türü” olarak tanımlamıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı 2012a). Sağlık Bakanlığı tarafından ise sağlık turizmini; “sağlığına kavuşmak için bir ülkeden başka bir ülkeye herhangi bir sebeple tedavi amaçlı gidilmesi” olarak ifade edilmiştir (Sağlık Bakanlığı, 2012).

Sağlık turizmi alanında, tanımlardan da anlaşılacağı üzere, ülkemizde ve uluslararası alanda bir kavram kargaşasının hüküm sürdüğü görülmektedir. Alanyazın incelendiğinde, bazı kaynaklar sağlık turizmini medikal turizm olarak açıklarken bazı kaynaklar termal turizm ve SPA-Wellness turizminden bahsetmektedir. Sağlık Bakanlığı’na göre medikal turizm, SPA-Wellness, termal turizm, ileri yaş ve engelli turizmi, sağlık turizminin alt bileşenleri olmasına rağmen sağlık turizmi terimi ile bütün bu türevler münferiden sağlık turizminin kendisi ve hepsi olarak anlaşılmaktadır. Bakanlığa göre sağlık turizmi yalnız medikal veya termal turizm olmayıp bütün bunların bir araya gelerek oluşturdukları bir üst kavram olarak anlaşılıp türevlerinin de buna göre tanımlanmasının daha doğru olacağı belirtilmektedir (TC Sağlık Bakanlığı, 2011).

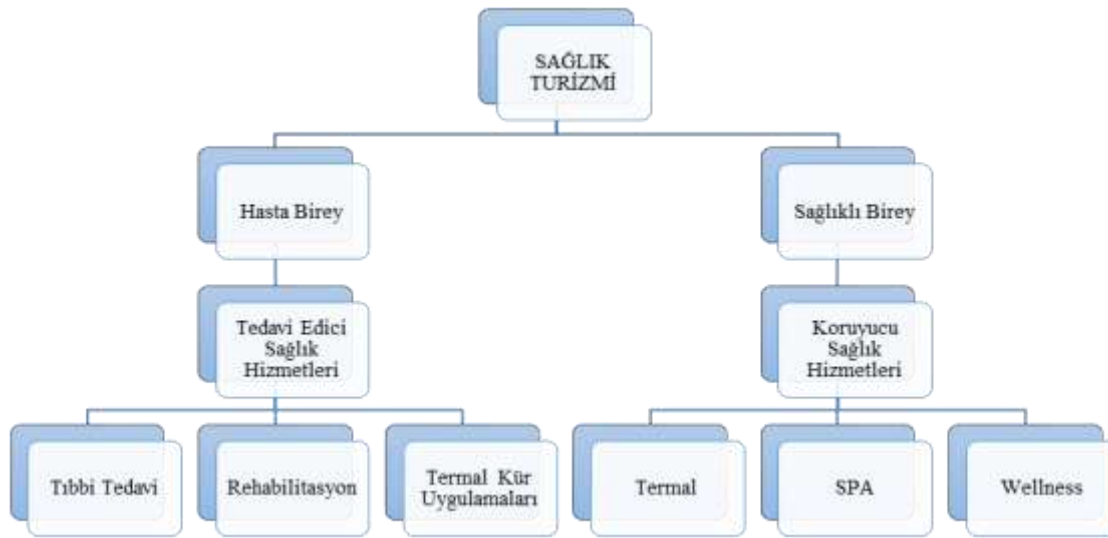
Sağlık turizmi ile ilgili yapılan çalışmalarda, bu turizme katılan turistlerin sağlık içerikli tatillerden beklentileri ve aldıkları hizmetler açısından bazı farklılıkların olduğu görülmektedir. Sağlık

turizmine katılanlar, hastalıklarını tedavi ettirmek ve sağlıklı hale gelmek veya sağlığını korumak ya da arttırmak amacıyla seyahate çıkmaktadırlar. Hasta olan bireylerin genellikle sağlık turizmine katılmalarındaki temel amaçları tedavi olmaktır. Bu nedenle tıbbi ya da kür uygulamaları gibi hizmetleri tercih ettikleri görülmektedir. Sağlıklı bireylerin ise temel amaçları tatil yapmak olup normal tatillerinin bir parçası olarak koruyucu sağlık hizmetleri sunan termal ve SPA uygulamalarından yararlanmayı tercih ettikleri söylenebilir. Dolayısıyla sağlık turizmine seyahat edenlerin motivasyonları açısından bakıldığında, medikal ve wellness olarak iki grupta incelenmektedir (Mueller ve Kaufmann, 2001; Cooper ve Cooper, 2009; Smith ve Puczko, 2009; Loh, 2014). Wellness, turistlerin esenliklerine katkı sağlayan aktiviteler içerisinde yer alırken, rahatlamak için SPA hizmetlerinden yararlandığı görülmektedir (Cooper ve Cooper, 2009). Medikal turizmde ise profesyonel sağlık hizmeti sunanlar, doktorlar ve diş hekimleri tarafından sağlanan ve bir hastalığa yönelik tedavi talepleri öne çıkmaktadır (Mueller ve Kaufmann, 2001; Connell, 2006; Reed, 2008; Cooper ve Cooper, 2009; Henderson, 2009; Heung, Kucukusta ve Song, 2010). Bu tedavilerin bazıları akut, acil ya da birincil hayati tehlikesi bulunan tedaviler olmakla birlikte, bazı tedaviler daha marjinal ve kişilerin isteklerine bağlı olarak değişkenlik gösteren tedavilerdir (Lunt vd., 2011). Diş tedavisi, check-up hizmetleri, açık kalp ameliyatı, artroplasti, cinsiyet değiştirme, omurga füzyonu, kök hücre tedavisi vb. tedaviler bunlara örnek olarak gösterilebilir (Heung vd. 2010).

Görüldüğü gibi sağlık turizminin alt konu başlıkları diğer bir ifadeyle sağlık turizmi çeşitleri sağlığın iyileştirilmesi veya devam ettirilebilmesi açısından çok farklı alt başlıklarda incelenmektedir. Bunlardan hareketle bu çalışma kapsamına alınan makaleler, sağlık turizmi kapsamında yapılan alanyazın incelemesi sonucunda, sağlık turizmine katılan turistler açısından bakılarak Şekil 1’de gösterilen şemaya uygun şekilde taranmıştır. Bu şekil çalışmanın mantıksal çerçevesini göstermesi nedeniyle önem arz etmektedir. Şekil incelendiğinde, sağlık turizmi konusundaki anlam karmaşasının özellikle koruyucu sağlık hizmetleri başlığı altında yer alan uygulamalarda yaşandığı söylenebilir. Bu nedenle; talep edenler açısından sağlık turizmi çeşitlerine açıklık getirmek gerekmektedir. Bu bağlamda wellness; “well-being ve fitness” kelimelerinin birleşmesinden üretilen, beden, ruh ve zihin esenliklerini dengede tutarak üst seviyeye çıkaran bir sağlık turizmi çeşididir (Ergüven ve Ergüven, 2012). Wellness ile beraber çok sık anılan SPA ise “suyla gelen esenlik” anlamına gelmekte olup, sağlığı korumaya yönelik uygulamaları içermektedir. Otellerin ıslak bölümlerinde, güzellik salonlarında ve kozmetik bölümlerinde turistlerin hizmetinde olan aktivitelerden oluşur (Tütüncü, 2012). Termal turizm ise wellness ve SPA gibi koruyucu sağlık hizmetleri içeren bir turizm çeşidi olup, termal kaynak sularının tedavi, dinlenme ve zindeleşme amaçlarına yönelik kullanımından doğan bir dizi ilişkiden kaynaklanmaktadır. (Kozak vd., 2010).

SPA’larda doğal mineralli ya da termal mineral suyun yerine bazen çeşme suyu ve bazen de bu suya karıştırılan mineral tuzlar ya da aromatik esanslar kullanılmaktadır (Karagülle, 2007). Bu nedenle termal turizm termal suya (kaynağa) bağımlılık gösterirken, SPA “su”ya dayalı olsa da hem içerik hem de mekân olarak daha yaygın ve esnek bir kullanıma sahiptir. Bu SPA’nın termal bir su kaynağından bağımsız olması ile ilgilidir (Ergüven, 2012). Ayrıca termal sular içerdikleri eriyik maddelerin sonucu bedensel ve ruhsal birçok rahatsızlığın tedavisinde de kullanılabildiğinden şekilde tedavi edici sağlık hizmetleri kapsamına alınmıştır.

Şekil 1. Talep edenler açısından sağlık turizmi⁴

Yapılan alanyazın taraması sonucunda turizm konulu makalelerin ve turizm dergilerinin bibliyometrik profili çıkarılmış olmakla birlikte sağlık turizmi gibi daha spesifik bir konuda kapsamlı ve güncel bir çalışmanın alanyazında yer almadığı görülmüştür. Bu nedenle, bu çalışmanın söz konusu boşluğun doldurulmasına katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

2. Alanyazın

Bibliyometrik analizler belirli bir yılda yayımlanan makale sayısının belirlenmesi şeklinde olabileceği gibi, bir makalenin kendisinden sonra gelen araştırmaları ne şekilde etkilediğinin ortaya konulması (atıf analizi) şeklinde de olabilmektedir (McBurney ve Novak, 2002). Bu anlamda Riley ve Love (2000) tarafından gerçekleştirilmiş bir çalışmada, niteliksel turizm araştırmalarının durumu inceleme konusu yapılmıştır. Palmer, Sesé ve Montaña (2005), turizm araştırmalarında istatistiksel

⁴ Şeklin oluşturulmasında, Ziegler, Sandra (2011). Qualitätsmanagement im Wellness- und Gesundheitstourismus: Das Gut Gesundheit im Wandel der Zeit . Hanburg: Diplomatica Verlag adlı çalışmadan yararlanılmıştır.

tekniklerin kullanımına ilişkin bibliyometrik bir analiz gerçekleştirmişlerdir. Yazarlar, bunun için 12 adet uluslararası turizm dergisinin, 1998-2002 yılları arasında kalan, beş yıllık dönemde yayımladığı toplam 1790 makaleyi, 24 istatistiksel teknik kategorisi bağlamında incelemişlerdir. Turizm alanındaki çalışmalarda en sık kullanılan üç istatistiksel tekniğin sırasıyla; doğrusal regresyon modelleri, faktör analizi ve temel bileşenler analizi ile varyans analizi (ANOVA) olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ryan (2005), dünyadaki önemli turizm dergilerinde, 1990-2004 yılları arasında, yayımlanan makalelerin yazarlarını, yayın sayılarına ve isimleri dikkate alarak incelemiştir. McKercher (2008), Google Scholar veritabanını ve Publish or Perish yazılımını kullanmak suretiyle, 1970-2007 ve 1998-2007 yıllarını kapsayan iki farklı dönemi inceleyerek, yayınlarına en sık atıf yapılan turizm akademisyenlerini belirlemeye çalışmıştır. McKercher, çalışmasında 1970-2007 yılları arasında yayınlarına en fazla atıf yapılan 58 turizm akademisyeni, 1998-2007 yılları arasında ise yine en fazla atıf alan 46 turizm akademisyeni belirlemiştir. Söz konusu çalışmada incelenen son 10 yıllık dönemde, daha önceki listede yer almayan yeni isimlerin de listeye eklendiği göze çarpmaktadır (Özel, 2012). Turizm alanyazınının gelişimini inceleyen başka bir çalışma ise, Çin Halk Cumhuriyeti'nde turizm dergilerinden biri olan *Tourism Tribune* dergisinde, 2000-2005 yılları arasında yayımlanan 500 makalenin incelendiği çalışmadır (Huang ve Hsu, 2008).

Dergilerin bibliyometrik açıdan incelenmesi ile ilgili gerçekleştirilen bir başka çalışma, Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi'nin ilk beş yıllık yayın döneminde yayımlanmış olan çalışmaların incelenmesidir. Kozak (1994) tarafından yapılan bu çalışmada; yazar unvanları ve kurumları, çalışmanın konusu, yayın yılı, sayfa sayısı, yazar sayısı, araştırma yaklaşımı ve çalışmanın çeviri olup olmama durumları dikkate alınarak bir değerlendirme yapılmıştır. Aynı yazar tarafından 1995 yılında Türkiye turizmi alanında yayımlanmış olan makaleler çeşitli bibliyometrik özellikleri açısından incelemiştir. Kozak ve İçöz (1999) Turizm İşletmeciliği Dergisi'nin turizm alanyazına katkısını, dergide yayımlanan makaleleri konu, yazar unvanı ve yazar kurumu açısından değerlendirmişlerdir. Kozak (1999) tarafından yapılan bir başka çalışma ise dünya genelinde *Turizm, Rekreasyon ve Boş Zamanlar ve Değerlendirilmesi* alanlarında yayımlanmakta olan akademik dergilerin incelendiği çalışmadır.

Özdemir ve Kozak (2000), T.C Turizm Bankası A.Ş. Bülteni'nde 1983-1988 yılları arasında yayımlanan makaleleri çeşitli bibliyometrik özelliklere göre değerlendirmişlerdir. Özel ve Kozak (2012), Türkiye'de 1990-2010 yılları arasında turizm pazarlaması alanında, hakem denetimli akademik dergilerde yayımlanmış olan toplam 286 adet makale çalışmasını belirli parametreler bazında incelemişlerdir. Alanyazında yakın bir zamanda, turizm alanında makale yayımlayan bazı dergilerin bibliyometrik yöntemle incelendiği söylenebilir. Bu bağlamda, 1985-1994 yılları arasında yayımlanan *Turizm Yılığ* Türktarhan ve Kozak (2012), *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi* Çiçek ve

Kozak (2012-13), *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergileri Zinciri* ve Kozak (2012) tarafından yapılan bibliyometrik yöntemle gerçekleştirilen çalışmalardır. Bu çalışmaların ortak sonucu ise incelenen makalelerin çoğunlukla görgül olması, genel olarak yabancı kaynaklara atıf yapılmış olması, çalışma konularında turizm yönetimi ve turizm pazarlamasının ön plana çıkmasıdır. Bu alanda yapılan bir başka çalışma ise *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*'nde yayımlanan makalelerin araştırma konuları ve kurumlar arası işbirliğinin sosyal ağ analizi ile incelendiği çalışmadır (Yüncü ve Kozak, 2012).

3. Yöntem

Çalışmanın amacı, Türkçe akademik dergiler ile ISI Web of Knowledge veritabanındaki dergilerde, 1991-2014 yılları arasında yayımlanan, sağlık turizmi konulu makalelerin bibliyometrik yöntemle incelenerek, sağlık turizmi alanının daha yakından tanınması ve araştırmacılara bu alanın yapısı ile ilgili bilgilerin sunulmasıdır. İlgili dönem içinde kalan ve ulaşılabilen sağlık turizmi konulu tüm makaleler çalışma kapsamına alınmıştır. Makalelerin, bilimsel gelişmelerin izlenmesi bakımından sahip oldukları önem (Bayram, 1998) nedeniyle, bu çalışmada yalnızca makaleler üzerinden inceleme yapılması kararlaştırılmıştır. Çalışmaya esas oluşturan makalelerin derlenmesi için öncelikle ilgili dönemde Türkçe olarak yazılmış olan akademik dergiler tespit edilmiştir. Bunun için TÜBİTAK veri tabanında anahtar kelimeler (sağlık, medikal, termal, SPA, wellness, tıp turizmi, rehabilitasyon ve turizm, kür) taranmıştır. Ayrıca bu veritabanlarında taranmayan dergilerin içerikleri, kütüphane kataloglarından ve dergilere ait internet sayfaları üzerinden incelenmiştir. Böylece hem elektronik ortamda hem de basılı halde elde edilebilen tüm makaleler araştırma kapsamına dâhil edilmiştir.

Bibliyometrik özelliklerin saptanmasında kullanılan makalelere ait parametreler şu şekilde sıralanabilir; çalışmanın yayımlandığı yıl, yazar sayısı, yayımlandığı derginin adı, derginin yayın alanı, hangi alt alanla ilgili olarak yayımlandığı, araştırmada tercih edilen yöntem, yazarların çalıştıkları kurumlar ve yazarların çalıştıkları alanlar. Çalışmada cevaplanacak aranan araştırma soruları aşağıdaki gibidir:

- Makalelerin yıllara göre dağılımı nedir?
- Makalelerde hangi araştırma yaklaşımı daha çok tercih edilmiştir?
- Makalelerde çok yazarlık durumu nedir?
- Makale yazarlarının çalışma alanları nelerdir?
- Yazarlar hangi kurumlarda çalışmaktadır?
- Makalelerin yayımlandığı dergi dağılımı nedir?
- Dergilerin yayım alanına göre dağılımı nedir?
- Makaleler hangi alt konularda yoğunlaşmaktadır?

- Yazarların çalıştıkları alanlarına göre araştırma türünün dağılımı nedir?

Sağlık turizmi alanında yapılan çalışmaların, turizm, sağlık, ekonomi, coğrafya, işletme ve diğer bazı sosyal bilimler dergilerinde, kongre bildirilerinde, kitap bölümlerinde ve tezlerde çok geniş bir alanda yer alması nedeniyle taranacak dergi sayı ve süresinde sınırlandırmaya gidilmiştir. Bu nedenle taramada, 23 yıllık zaman diliminde akademik dergilerde yayımlanan çalışmalar dikkate alınmıştır. Çalışmada kullanılan makalelerin seçiminde iki aşamalı bir yöntem izlenmiştir. İlk olarak, 1991 – 2014 yılları arasında Türkçe akademik dergilerde yayımlanan makaleler derlenmiştir. Toplamda 91 makaleye ulaşılmıştır. Daha sonra, İngilizce yayımlanan makaleler, Web of Science olarak da bilinen ve Social Sciences Citation Index'in (SSCI) de içinde yer aldığı ISI Web Of Knowledge veritabanından derlenmiştir ve 155 makaleye ulaşılmıştır. Web of Knowledge veritabanının seçilmesindeki neden disiplinlerarası tarama yapmaya uygun olması ve önemli birçok bibliyometrik çalışmanın bu veri tabanı üzerinden yapılmasıdır (Fetscherin ve Usunier, 2012). Böylece araştırmada toplam 246 makale değerlendirilmiştir.

4. Bulgular

Çalışmada 1991-2014 yılları arasında yayımlanan makalelerin bibliyometrik özellikleri incelenmiştir. Sağlık turizmi konusunda 91'i Türkçe 155'i İngilizce olan toplam 246 makale ele alınmış ve aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

Makalelerin yıllara göre dağılımı

Sağlık turizmi konusunda yayımlanan makalelerin 1991 ve 2014 yılları arasında nasıl bir dağılım gösterdiği Tablo 1'de yer almaktadır. Yıllar itibariyle bir inceleme yapıldığında, sağlık turizmi konusunun en fazla (% 16,3) 2011 yılında çalışıldığı bunu sırasıyla; 2013 (% 15,4) ve 2010 (% 14,6) yıllarının izlediği göze çarpmaktadır. Tabloda dikkati çeken bir konu ise 1996 yılında sağlık turizmi konusunda çalışmaya ulaşılamadığıdır. İncelenen makalelerin yayım dili dikkate alındığında (Tablo 2) en çok Türkçe makalenin (11) yakın bir zaman diliminde yani 2013 yılında, İngilizce makalenin ise 2011 yılında yayımlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan 1994-2001 yılları arasında, İngilizce taranan dergilerde, sağlık turizmi ile ilgili herhangi bir yayının bulunmaması dikkat çekicidir.

Tablo 1. Makalelerin yıllarına göre dağılımı

Yayın Yılı	n	%	Yayın Yılı	n	%
1991	7	2.8	2004	2	0.8
1992	3	1.2	2005	4	1.6
1993	1	0.4	2006	4	1.6
1994	1	0.4	2007	11	4.5
1995	1	0.4	2008	9	3.7
1996	0	0	2009	12	4.9
1997	3	1.2	2010	36	14.6
1998	2	0.8	2011	40	16.3
1999	1	0.4	2012	32	13
2000	4	1.6	2013	38	15.4
2001	1	0.4	2014	28	11.4
2002	3	1.2			
2003	3	1.2	TOPLAM	246	100

Tablo 2. Makalelerin yıllar itibariyle yayım diline göre dağılımı

Yayın Yılı	Yayın Dili		Toplam	Yayın Yılı	Yayın Dili		Toplam
	Türkçe	İngilizce			Türkçe	İngilizce	
1991	7	0	7	2004	1	1	2
1992	3	0	3	2005	3	1	4
1993	0	1	1	2006	1	3	4
1994	1	0	1	2007	4	7	11
1995	1	0	1	2008	3	6	9
1996	0	0	0	2009	6	6	12
1997	3	0	3	2010	9	27	36
1998	2	0	2	2011	8	32	40
1999	1	0	1	2012	9	23	32
2000	4	0	4	2013	11	27	38
2001	1	0	1	2014	8	20	28
2002	2	1	3				
2003	3	0	3	TOPLAM	91	155	246

Makalelerde tercih edilen araştırma yaklaşımları

Makalelerin araştırma yaklaşımı, görgül veya teorik olup olmaması, yapılan çalışmaların niteliği hakkında bilgi sahibi olunmasını sağlamaktadır. Bu analizin yapılması, o ülkedeki araştırmaların dolayısıyla da bilimsel çalışmaların düzeyi hakkında da somut sonuçlar elde edilmesine olanak vermektedir (Kozak, 1994). Amaç yapılmış olan araştırma sonuçlarından yola çıkarak güncel ve eleştirel yaklaşımla konuyu değerlendirmektir. İncelenen 246 makale başvuru araştırma türleri bakımından değerlendirildiğinde (Tablo 3); 142 makalede görgül yaklaşımın (% 57,7) tercih edildiği

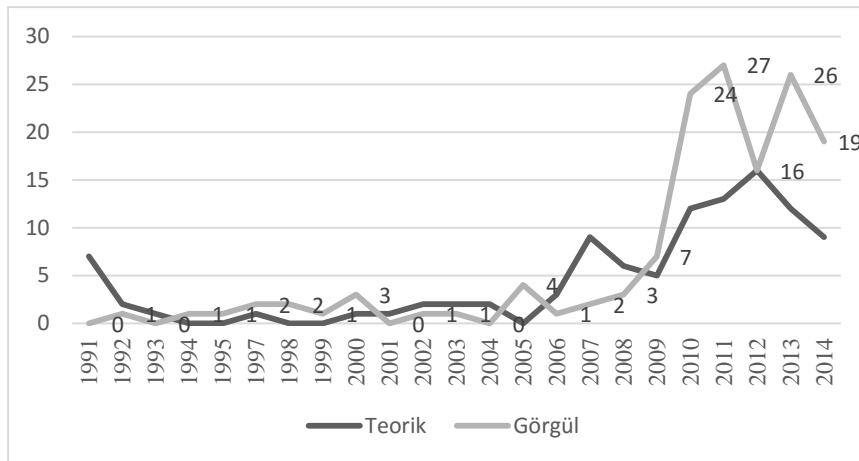
söylenbilir. Uygulamaya dayalı olmayan kavramsal yaklaşımın tercih edildiği çalışmalar ise bütün makalelerin % 42.3'ünü oluşturmaktadır.

Tablo 3. Makalelerde tercih edilen araştırma yaklaşımına ilişkin dağılım

Araştırma Türü	Yayın Dili				Toplam	
	Türkçe	%	İngilizce	%	N	%
Teorik Çalışmalar	42	46,16	62	40	104	42.3
Görgül Çalışmalar	49	53,84	93	60	142	57.7
TOPLAM	91	100	155	100	246	100

Bu durum yayım dili açısından incelendiğinde, Türkçe makalelerde görgül ve teorik çalışmalar arasında çok büyük bir fark bulunmazken (% 7.68), İngilizce makalelerde bu farkın arttığı (% 20) ve daha çok görgül çalışmaların tercih edildiği söylenebilir. Tercih edilen araştırma yaklaşımının yıllar itibariyle nasıl bir gelişim izlediği ise grafik 1'de gösterilmiştir.

Grafik 1. Makalelerde tercih edilen araştırma yaklaşımlarının yıllara göre dağılımları

Yazar sayısı ve çok yazarlılık

Bilim dünyasında son yıllarda çok yazarlı yayın yapma eğiliminin yaygınlaşmakta olduğu gözlenmektedir. Çok yazarlı yapılan yayınlardaki artışa paralel olarak yayın başına düşen yazar sayısı da her geçen gün artmaktadır. Bilindiği gibi çok yazarlık bireylerin farklı bakış açıları ile düşünmesini sağlayabileceği gibi, tek kişinin gözünden kaçabilecek olası hataları en aza indirmede de yardımcı olmaktadır. Özellikle araştırma deneyimi fazla olmayan araştırmacıların çok sayıda yayını olan akademisyenlerle işbirliği içinde olmaları, gelecekte yapacakları araştırmaların niteliğine önemli katkı sağlayabilmektedir (Al, 2008). Sağlık turizmi konusunda yayımlanan makalelerin çok yazarlık durumu incelendiğinde (Tablo 4), 246 makalenin 96'sının tek yazarlı olduğu görülmektedir. Bunu iki yazarlı (81 makale) ve üç yazarlı (34 makale) çalışmalar izlemektedir. İncelenen makalelerin önemli

bir kısmının (% 61) çok yazarlılık durumu sergilediği elde edilen sonuçlardan biridir. Dört yazar tarafından hazırlanan 17 makale olduğu bununla birlikte sağlık turizmi konusunda çok yazarlılık durumunun sekiz yazara kadar çıktığı dikkat çeken konulardandır. Bilindiği gibi, turizm pek çok disiplinden yazarın makalelerini yayımlama olanağı bulabildiği akademik bir disiplindir. Bu nedenle, makalelerin çok yazarlı olması, özellikle sağlık turizmi konusunun hem fen bilimlerini hem de sosyal bilimleri içeren birçok konuyu kapsamı açısından beklenen bir bulgu olarak değerlendirilebilir.

Tablo 4. Makalelerin yazar sayısı itibariyle dağılımı

<i>Yazar Sayısı</i>	<i>Türkçe Makale</i>		<i>İngilizce Makale</i>		<i>TOPLAM</i>	
	<i>n</i>	<i>%</i>	<i>n</i>	<i>%</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
1 Yazarlı	45	49.4	51	32.9	96	39.0
2 Yazarlı	34	37.3	47	30.3	81	32.9
3 Yazarlı	11	12.0	23	14.8	34	13.8
4 Yazarlı	1	1.9	16	10.3	17	6.9
5 Yazarlı	0	0	7	4.5	7	2.8
6 Yazarlı	0	0	7	4.5	7	2.8
7 Yazarlı	0	0	3	1.9	3	1.2
8 Yazarlı	0	0	1	0.7	1	0.4
TOPLAM	91	100	155	100	246	100.0

Tablo 4 incelendiğinde, gerek Türkçe gerek İngilizce yayımlanan makalelerde tek yazarlı çalışmaların çoğunlukta (% 39) olduğu görülür. Türkçe yayınlarda yazar sayısının en fazla dörde kadar çıktığı ve bunun da sadece bir makalede olduğu dikkati çekmektedir. Dolayısıyla çok yazarlılığın İngilizce makalelere kıyasla daha düşük olduğu söylenebilir. Bu durum İngilizce makalelerin genellikle tıp alanında çalışan ve sağlık turizminde “medikal turizm” konusunda yayım yapan yazarlar tarafından kaleme alınmış olmasıyla açıklanabilir. Yıllar itibariyle yazar ve yayım dağılımına çapraz tablolardan bakıldığında ise yabancı yayınlarda özellikle son yıllarda çok yazarlılığın tercih edildiği görülmüştür.

Yazarların çalıştıkları alanlar

Sağlık turizmi konusunda makale yayımlayan yazarların çalışma alanları incelendiğinde çok farklı disiplinlerden yazarların olduğu görülmüştür. Yazarların çalışma alanlarına ilişkin bu dağılım Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. Yazarların çalıştıkları alanlara göre dağılımı

Alan	Yazara Göre		Makaleye Göre	
	n	%	n	%
Tıp	107	20	32	13.0
Turizm	105	19.7	53	21.5
Coğrafya	90	16.9	44	17.9
İşletme	52	9.7	25	10.2
Halk Sağlığı	39	7.3	14	5.7
Sağlık Bilimleri	34	6.4	15	6.1
Bioetik	22	4.1	11	4.5
İktisat	20	3.7	9	3.7
Antropoloji	11	2.1	8	3.3
İletişim	9	1.7	4	1.6
Hukuk	9	1.7	6	2.4
Mimarlık	9	1.7	6	2.4
Felsefe	8	1.5	6	2.4
Tarih	4	0.7	2	0.8
Sosyoloji	4	0.7	4	1.6
Eczacılık	4	0.7	1	0.4
Harita Mühendisliği	2	0.4	1	0.4
Dış ticaret	1	0.2	1	0.4
Jeoloji	1	0.2	1	0.4
Eğitim	1	0.2	1	0.4
İş Güvenliği	1	0.2	1	0.4
Psikoloji	1	0.2	1	0.4
TOTAL	534	100	246	100.0

Tablo 5'e göre, sağlık turizmi konusunda çalışan yazarların % 20'si tıp alanında, % 19,7'si turizm alanında, % 16,9'u ise coğrafya alanında çalışmaktadırlar. Ancak bu durum makale bazında değerlendirildiğinde en fazla makalenin (53) turizm alanında yapıldığı bunu sırasıyla; coğrafya (44) ve tıp (32) alanındaki yazarların izlediği görülmüştür. Bu bulgu yine bu konuda tıp alanında çalışanların makalelerde çok yazarlılığı tercih etmelerini destekler niteliktedir. Coğrafya alanında yapılan çalışmalar Türkçe, tıp alanında yapılan çalışmalar ise hem Türkçe hem de İngilizce olarak yayımlanan çalışmalardır. Coğrafya alanındaki çalışmaların sayıca fazla olması, bu alanında çalışan akademisyenler ve uzmanlar tarafından yeterince tanınmayan termal ve kaplıcaların turistik ürün olarak sunulabileceğine dair çalışmalar yapmaları ile açıklanabilir. Çünkü Türkiye'de sıcaklıkları 20-110°C, debileri 2-500 lt/sn arasında değişebilen 1500' den fazla kaynak bulunmaktadır. Yüksek mineralizasyon içeriği sayesinde etkin tedavi edici özelliklere sahip termal su potansiyelinin, zengin

kültürel, doğal değerleri ve iklimsel özellikleri ile birleşmesi sonucunda benzersiz bir sağlık turizmi ortamı sunmaktadır. Tıp alanında çalışan yazarlar tarafından yayımlanan makalelerin sayıca fazla olması ise Türkiye’de yeni gelişmekte olan ve dünyada da son 10-15 yıldır gelişerek yaygınlık kazanmaya başlayan medikal turizmin hızlı yükselmesi ile açıklanabilir.

Yazarların çalıştıkları kurumlar

Yazarların çalıştıkları kurumların belirlenmesinde makalelerde yer alan adres bilgileri temel alınmıştır. Buna göre 534 yazar⁵ 175 farklı kurumdandı. Bu kurumlara ilişkin dağılım Tablo 6’da verilmiştir. Tabloda 25 kurum görünse de toplamda 175 farklı kurumdan yazar ilgili yıllar arasında makale yayımlamışlardır. Bu kurumlar içerisinde özel sektörden ve üniversiteler dışındaki kamu işletmelerinden yazarlar da bulunmaktadır.

Tablo 6. Yazarların çalıştıkları kurumlara ilişkin dağılımları

Sıra no	Kurum adı	n	Kümülatif (n)	%	Kümülatif (%)
1	Simon Fraser University	49	49	9.18	9.18
2	Hastane	34	83	6.37	15.54
3	Balıkesir Üniversitesi	18	101	3.37	18.91
4	Atatürk Üniversitesi	15	116	2.81	21.72
5	Afyon Kocatepe Üniversitesi	13	129	2.43	24.16
6	Sağlık Bakanlığı	12	141	2.25	26.40
7	Hong Kong Polytechnic University	10	151	1.87	28.28
8	London School of Hygiene and Tropical Medicine	10	161	1.87	30.15
9	University of Minnesota	9	170	1.69	31.84
10	Dumlupınar Üniversitesi	8	178	1.50	33.33
11	University of Alberta	8	186	1.50	34.83
12	University of York	8	194	1.50	36.33
13	Turizm işletmesi	7	201	1.31	37.64
14	Bakanlık	6	207	1.12	38.76
15	İstanbul Üniversitesi	6	213	1.12	39.89
16	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi	6	219	1.12	41.01
17	Harvard University	6	225	1.12	42.13
18	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	6	231	1.12	43.26
19	University of California San Francisco	6	237	1.12	44.38
20	University of Iowa	6	243	1.12	45.51
21	Gaziosmanpaşa Üniversitesi	5	248	0.94	46.44
22	Childhood and Adolescence Scientific Institute	5	253	0.94	47.38
23	Sejong University	5	258	0.94	48.31
24	University of Sydney	5	263	0.94	49.25
25	Ankara Üniversitesi	4	267	0.75	50.00
26	Diğer (150 kurum)	267	534	50	100

⁵ Bir yazarın birden fazla makalesi bulunması durumunda makale sayısı kadar sayılmıştır.

Yazarların kurumlara ilişkin dağılımlarının yer aldığı Tablo 6 incelendiğinde; yazarlardan 267'si yani yarısı 25 kurumda toplanmıştır. Diğer bir ifadeyle 175 kurumdan 25'i yazarların yarısına karşılık gelmekte ve Simon Fraser University 49 yazarla ilk sırada yer almaktadır. Bu sıralamayı, hastaneler (34) ve Balıkesir Üniversitesi (18) izlemektedir.

Makalelerin yayımlandığı dergiler ve dergi yayım alanları

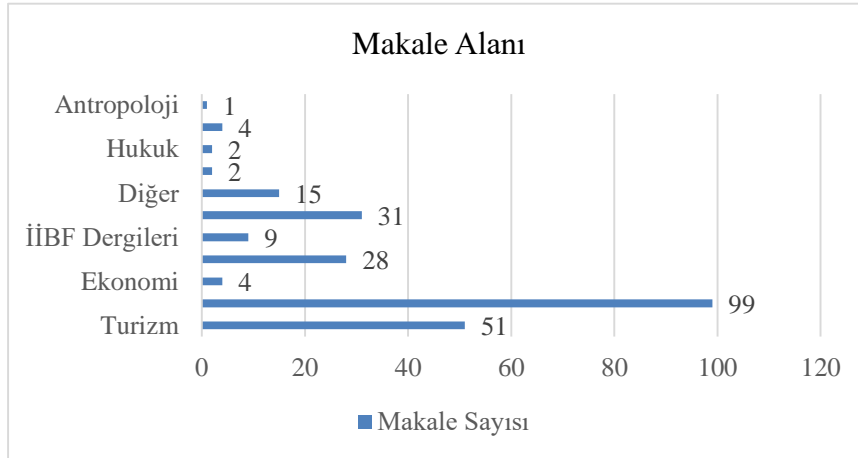
Sağlık turizmi konusunda, 1991-2014 yılları arasında, yayımlanan toplam 246 makalenin 45'i Türkçe, 100'ü İngilizce olmak üzere toplamda 145 farklı dergide yayımlanmıştır. Bu dergilerin bazılarında (% 8,53) 10 ve üzeri makale yayımlanırken bazılarında sadece bir makale yayımlanmıştır. Tablo 7'de üç ve üzeri makale yayımlayan dergi sıralaması verilmiştir.

Tablo 7. Makalelerin yayımlandığı dergilere ilişkin dağılım

Sıra No	Dergi Adı	n	%
1	Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi	11	4.47
2	Tourism Management	10	4.06
3	Türk Coğrafya Dergisi	9	3.65
4	Doğu Coğrafya Dergisi	7	2.84
5	Developing World Bioethics	6	2.43
6	Journal of Travel and Tourism Marketing	5	2.03
7	Globalization and Health	4	1.62
8	International Journal of Health Services	4	1.62
9	Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi	3	1.21
10	BMC Health Services Research	3	1.21
11	Clinical Transplantation	3	1.21
12	Current Issues in Tourism	3	1.21
13	International Journal of Tourism Research	3	1.21
14	Iranian Journal of Public Health	3	1.21
15	Marmara Coğrafya Dergisi	3	1.21
16	Medical Anthropology: Cross-Cultural Studies in Health and Illness	3	1.21
17	Signs: Journal of Women in Culture and Society	3	1.21
18	Social Science & Medicine	3	1.21
19	Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi	3	1.21

Dergilerden *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi* 11 makale ile en fazla makale yayımlayan dergi olmuştur. Bunu sırasıyla; *Tourism Management* (10), *Türk Coğrafya Dergisi* (9) ve *Doğu Coğrafya Dergisi* (7) izlemiştir. Toplam 96 farklı dergide bir makale yayımlanırken 29 dergide iki, 12 dergide üç makale yayımlanmıştır. Dergilerin dağılımından da anlaşılacağı üzere, sağlık turizmi konusunda çok farklı alanlarda yayımlar yapılmakta, dolayısıyla da bu dergilerin yayım alanlarına göre dağılımı da farklılık göstermektedir. Makalelerin yayımlandığı dergilerin yayım alanı Grafik 2'de verilmiştir.

Grafik 2. Makalelerin yayımlandığı dergilerin yayım alanı

Makalelerin sağlık turizmi alt konu başlıklarına ilişkin dağılımı

Sağlık turizmi ile ilgili makalelerin alt konu başlıkları yukarıda verilen Şekil 1 (Talep Edenler Açısından Sağlık Turizmi)'deki sınıflamaya dayandırılarak kategorize edilmiştir. Analize ilişkin dağılım Tablo 8' de yer almaktadır. Buna göre, sağlık turizmi konusunda en sık çalışılan alt alanlar Türkçe ve İngilizce makalelerde farklılaşmaktadır. Türkçe makalelerde “termal” konusu daha sık çalışılırken (67), İngilizce makalelerde “tıbbi tedavi” daha sık (137) çalışılmıştır. Bu sonuç, sağlık amaçlı turizm hareketlerinde son 10 yılda daha çok aktif olarak hastane hizmetlerinden faydalanmak için gerçekleştirilen aktivitelerin ön plana çıkması ve bunun öncelikle yabancı ülkelerde gerçekleşmiş olması ile yorumlanabilir. En az çalışılan konu ise rehabilitasyon olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun nedeni rehabilitasyon hizmetlerinin turizm kapsamında verilmesi yeni bir uygulama olmasından bu alanda henüz yeterli altyapının olmamasından (eğitilmiş personel, tesis, mevzuat vb.) kaynaklanıyor olabilir.

Tablo 8. Makalelerin sağlık turizmi alt konu başlıklarına ilişkin dağılımı

Alt Konu Başlığı	Yayın Dili				Toplam	
	Türkçe	%	İngilizce	%	n	%
Termal - Kür	1		3		4	1.6
Rehabilitasyon	1		0		1	0.4
Tıbbi Tedavi	5		137		142	57.7
Termal	67		0		67	27.2
SPA	0		3		3	1.2
Wellness	2		6		8	3.3
Genel Konular	15		6		21	8.5
TOPLAM	91		155		246	100

Makalelerin alt konu başlıklarında tercih edilen araştırma türüne göre dağılım ise Tablo 9’de verilmiştir. Buna göre İngilizce olarak ve “tıbbi tedavi” alanında yayımlanan makalelerde daha çok (83) görgül çalışmalar tercih edilirken, teorik çalışmalar nispeten daha az (54) tercih edilmiştir. Türkçe yayımlanan makalelerde ise “termal” alt konu başlığında, görgül çalışmanın tercih edildiği makale sayısı 41 iken teorik çalışma türü aynı başlık altında 26’dır.

Tablo 9. Makalelerin sağlık turizmi alt konu başlıklarında tercih edilen araştırma türüne ilişkin dağılımları

	Teorik Çalışmalar		Görgül Çalışmalar		Toplam
	Türkçe	İngilizce	Türkçe	İngilizce	
<i>Termal - Kür</i>	1	2	0	1	4
<i>Rehabilitasyon</i>	1	0	0	0	1
<i>Tıbbi Tedavi</i>	2	54	3	83	142
<i>Termal</i>	26	0	41	0	67
<i>SPA</i>	0	3	0	0	3
<i>Wellness</i>	2	1	0	5	8
<i>Genel Konular</i>	10	2	5	4	21
Toplam	42	62	49	93	246

Sağlık turizmi konusunda yayımlanan makalelerin alt konu başlıklarının içerikleri incelendiğinde; İngilizce makalelerde daha çok genel değerlendirme yapıldığı (44), ardından pazarlama (32) ve ekonomi (11) konularına değinildiği görülmektedir. Türkçe makalelerde ise en fazla pazarlama konusu (47) çalışılmış olmakla birlikte bunu genel değerlendirmeleri içeren (27) makaleler izlemiştir. Makalelerde çalışılan diğer alanlar ise hukuk, işletmecilik, tarih, insan kaynakları ve teknoloji ile medikal turizmin alt çalışma alanları olarak değerlendirilebilecek; diş tedavisi, organ nakli, meme kanseri tedavisi, kozmetik cerrahiler, artroplastisi, pediatri, polifarmasi olarak sayılabilir.

Yazarların çalıştıkları alanlara göre tercih edilen araştırma yaklaşımları

Turizm pek çok disiplinden yazarın makalelerini yayımlama olanağı bulabildiği akademik bir disiplindir. Dolayısıyla sağlık turizmi konusunda makale yayımlayan yazarlarında çok değişik disiplinlerden olması beklenen bir sonuçtur. Konu bu açıdan değerlendirildiğinde (Tablo 10); Türkçe teorik ve görgül makalelerin çoğunluğu turizm ve coğrafya alanında çalışan yazarlar tarafından kaleme alınmıştır. Bu bağlamda teorik yaklaşımın tercih edildiği makalelerde ilk sırada coğrafya (15), ikinci sırada turizm (11) alanında çalışan yazarların yayımları yer alırken, görgül çalışmalarda ise durum tersine dönerek ilk sırada turizm (21), ikinci sırada coğrafya (14) alanında çalışan yazarların yayımları yer almaktadır. İngilizce teorik yaklaşımın tercih edildiği makalelerde ilk sırada bioetik (8) ve halk sağlığı (8) alanında çalışan yazarların yayımları, görgül yaklaşımın tercih edildiği çalışmalarda, tıp (17) ve turizm (16) alanında çalışan yazarların yayımları yer almaktadır.

Tablo 10. Yazarların çalışma alanlarına göre tercih ettikleri araştırma yaklaşımının dağılımları

	Teorik Çalışmalar		Görgül Çalışmalar		Toplam
	Türkçe	İngilizce	Türkçe	İngilizce	
Antropoloji	0	2	0	6	8
Bioetik	0	8	0	3	11
Coğrafya	15	5	14	10	44
Dış Ticaret	1	0	0	0	1
Eczacılık	0	0	0	1	1
Eğitim	1	0	0	0	1
Felsefe	0	5	0	1	6
Halk Sağlığı	0	8	0	6	14
Harita Müh.	0	0	1	0	1
Hukuk	1	4	0	1	6
İktisat	1	3	3	2	9
İletişim	0	2	0	2	4
İş Güvenliği	0	1	0	0	1
İşletme	2	6	4	13	25
Jeoloji	1	0	0	0	1
Mimarlık	3	0	3	0	6
Psikoloji	0	0	0	1	1
Sağlık Bilimleri	0	5	0	10	15
Sosyoloji	0	2	0	2	4
Tarih	0	1	0	2	3
Tıp	6	6	3	17	32
Turizm	11	4	21	16	52
TOPLAM	42	62	49	93	246

5. Sonuç ve Değerlendirme

Sağlık turizmi dünyada ve Türkiye’de son yıllarda hızla yükselen bir trend olup, önemli bir alternatif turizm çeşididir. Turizm türleri amaca, talebe, insanların zevk ve hobilerine göre çok çeşitli olmakla birlikte her geçen gün zenginleşirken, sağlık turizmi de zinde kalmayı bir yaşam biçimi haline getirmiş, ruh ve beden güzelliğine önem veren insanlara hizmet vermeye başlamıştır. Genel olarak sağlık turizmi, özel olarak da medikal (tıbbi) turizm 1990’lı yıllarda ortaya çıkmış ve günümüze kadar önemli gelişmeler göstermiştir. Bu çalışmada 1991-2014 yılları arasında sağlık turizmi konusunda yayımlanan Türkçe ve İngilizce makalelerin bibliyometrik özelliklerinin belirlenmesi, böylece sağlık turizmi alanının daha yakından tanınması sağlanması ve araştırmacılara bu alanın yapısı ile ilgili bilgilerin sunulması amaçlanmıştır. Ayrıca sağlık turizmi kapsamında yer alan turizm çeşitlerine açıklık getirilerek, sağlık turizmi alanında yaşanan kavram kargaşasının azaltılması amaçlanmıştır. Bu amaçlarla 23 yıllık dönemde Türkçe akademik dergilerde yayımlanan makaleler (91) ile Web of Science olarak da bilinen ve Social Sciences Citation Index’in (SSCI) de içinde yer aldığı ISI Web Of Knowledge veri tabanından elde edilen İngilizce yayımlanan makaleler (155) olmak üzere toplam 246 makale değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme bibliyometri yönteminden

yararlanılarak gerçekleştirilmiş ve makalelerin yıllara göre dağılımı, çalışılan konu ağırlığı, araştırma yaklaşımı, çok yazarlık durumu, dergi dağılımı, yazar kurumları ele alınmış ve sonuçları sunulmuştur.

Sağlık turizmi konusuna ilişkin akademik çalışmaların özellikle son yedi-sekiz yılda yoğunlaştığı en fazla çalışmanın 2011 yılında (% 16,3) yayımlandığı ulaşılan sonuçlardandır. Sağlık turizmiyle ilgili akademik çalışmaların son yıllarda artması bu kavramın üzerinde durulan ve durulması gereken önemli bir konu olduğunu göstermektedir. Sağlık turizmi sektöründeki yatırımların artmasıyla da bu alanda daha çok akademik çalışma yapılacağı beklentisini arttırmaktadır. Çalışma kapsamına alınan makalelerin % 57,7'sinde görgül yaklaşım tercih edilirken, uygulamaya dayalı olmayan kavramsal yaklaşımın tercih edildiği çalışmalar % 42,3'ünü oluşturmaktadır. Makalelerin alt konu başlıkları incelendiğinde İngilizce makalelerde daha çok genel değerlendirme makalelerinin (44) yer aldığı, ardından sağlık turizminin pazarlanması (32) ve sağlık turizminin ekonomik etkileri (11) konularına ağırlık verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Türkçe makalelerde ise pazarlama konusu (47) en fazla çalışılmış olmakla birlikte, onu genel değerlendirmeleri içeren (27) makalelerin izlediği görülmüştür. Sağlık turizmi alanındaki makalelerin konu itibarıyla incelenmesi, Türkçe makalelerin daha çok coğrafya alanında çalışan akademisyenler tarafından “termal”, İngilizce yayımlanan makalelerin ise “tıp” alanında çalışan akademisyenler tarafından “tıbbi tedavi” konusunda yoğunlaştığı görülmektedir. Bu durum son yıllarda özellikle tıbbi tedavi amaçlı medikal turizmin gelişmesi ile açıklanabilir. Medikal turizme katılan turistlerin öncelikli amacı tedavi olmaktır. Bu amaçla medikal turistlerin tıbbi hizmetlerden faydalanmaları, medikal turizme olan talebi artırmış ve medikal turizm alanındaki akademisyenlerin de çoğunun tıp alanından olması buna bağlanabilir. Makalelerin önemli bir kısmının (% 61) çok yazarlık durumu sergilediği elde edilen sonuçlardandır. Bu durum alandaki yazarların başka alanlardan yazarlarla işbirliği içinde araştırma yapma eğiliminin yüksek olduğunu göstermektedir. Sağlık ve turizm gibi iki hizmet sektörünü bünyesinde barındıran sağlık turizminin çeşitli disiplinlerden etkilendiği söylenebilir. Sağlık turizmi ile ilgili en fazla makale yayımlayan dergi *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi* (11) olmuştur. Bunu sırasıyla; *Tourism Management* (10), *Türk Coğrafya Dergisi* (9) ve *Doğu Coğrafya Dergisi* (7) izlemiştir. Toplam 96 farklı dergide bir makale yayımlanırken 29 dergide iki, 12 dergide üç makale yayımlanmıştır. Dergilerin dağılımından da anlaşılacağı üzere sağlık turizmi konusunda çok farklı alanlarda yayımlar yapılmıştır.

İncelemeye alınan makalelerin sadece akademik dergilerle sınırlı tutulması bu çalışmanın bir sınırlılığı olarak değerlendirilebilir. Tez ve kongre bildirimleri gibi diğer çalışmaları da araştırma kapsamına dâhil ederek gerçekleştirilecek bibliyometri çalışmaları daha derinlemesine bulgular sunabilir. Öte yandan benzer bir çalışmanın ilerleyen dönemlerde yinelenmesi, elde edilen bulguların bu çalışmadan elde edilen bulgularla, dönemler itibarıyla karşılaştırılmasına olanak tanyabilir. Ayrıca,

araştırma kapsamına yalnızca ulaşılabilen makalelerin dâhil edilmesi, bu konuda yazılmış olan diğer bazı makalelerin kapsam dışı kalmasına neden olmuş olabilir.

Kaynakça

- Al, U. & Coştur, R. (2007). 'Türk Psikoloji Dergisi'nin bibliyometrik profili. *Türk Kütüphaneciliği*, 21(2), 1-24.
- Al, U. (2008). *Türkiye'nin bilimsel yayın politikası: Atıf dizinlerine dayalı bibliyometrik bir yaklaşım*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Aydın, D. Aypek, N.Aktepe, C. Şahbaz, P. & Arslan, S. (2011). *Türkiye'de Medikal Turizm* (2011). Ankara: Sağlık Bakanlığı.
- Bayram, Ö. G. (1998). Atıf verisi (citation data) ve enformetik yasalar: Türk kütüphanecilik literatüründeki doktora tezleri üzerinde bir uygulama. *Türk Kütüphaneciliği*, 12 (1), 21-32.
- Connell, J. (2006). Medical tourism: Sea, sun, sand and ... surgery. *Tourism Management*, 27(6), 1093-1100.
- Cooper Erfurt- P. & Cooper, M. (2009). *Health and wellness tourism: spas and hot springs*, İçinde (Aspects of Tourism), Channel View Publications: Bristol.
- Çiçek, D. & Kozak, N. (2012). Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi'nde yayımlanan hakem denetimli makalelerin bibliyometrik profili. *Türk Kütüphaneciliği*, 26 (4), 734-756.
- Diodato, V. P. (1994). *Dictionary of bibliometrics*. Amerika Birleşik Devletleri: The Hawthorne Press.
- Ergüven, A.T. & Ergüven, M. H. (2012). *Adım adım Wellness: Anı yaşa, haz al, esen kal*. İstanbul: Epsilon.
- Ergüven, M. H. (2012). Turizmde termal ve SPA hizmetlerinin yeri ve önemi. N. Kozak (Ed). *Termal ve SPA Hizmetleri içinde* (58-76). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Fetscherin, M., & Usunier, J. C. (2012). Corporate branding: An interdisciplinary literature review. *European Journal of Marketing*, 46(5), 6-44.
- Goodrich J.N. & Goodrich, G.E. (1987). Health-care tourism – An explanatory study, *Tourism Management*, 8(3), 217-222.
- Hall, C. M. (2011). Publish and perish? Bibliometric analysis, journal ranking and the assessment of research quality in tourism. *Tourism Management*, 32(1), 16-27.
- Henderson, J. C. (2009). Medical tourism: an Asian perspective. R. Bushell, & P. J. Sheldon (Ed), *Wellness and tourism: Mind, body, spirit, place içinde* (206-217). New York: Cognizant Communication Corporation.
- Heung, V. C. S., Küçükusta, D., & Song, H. (2011). A Conceptual model of medical tourism: Implications for future research. *Journal of Travel and Tourism Marketing*, 27(3), 236-251.
- Huang, S. ve Hsu, C. H. C. (2008). Recent tourism and hospitality research in China. *International Journal of Hospitality & Tourism Administration*, 9(3), 267-287.
- Karagülle, M. Zeki (2007). "SPA ve Termal Kaynaklar Hakkında," Türkiye'nin SPA'lar ve Termal Kaynakları, SPAs& Hot Springs of Turkey, Suzanne Swan. İstanbul: Boyut, s. 6-7.
- Koyuncu, S. (2003). *Turist Sağlığı Turist Sigortası ve Tüketicinin Korunması*. Ankara: Detay Yayıncılık.

- Kozak, N. & İçöz, O. (1999). Turizm İşletmeciliği Dergisi'nin turizm literatürüne katkısı hakkında bir inceleme. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 10, 9-17.
- Kozak, N. (2001). Sağlık, Sosyal ve Teknik Bilimleri alanlarında Yayınlanmakta olan Akademik Dergiler Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme, *Türk Kütüphaneciliği*, 15(3), 296-310.
- Kozak, N., Akoğlan Kozak, M. & Kozak, M. (2010). Genel Turizm. İlkeler-Kavramlar. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Lunt, N., Smith, R., Exworthy, M., Green, S. T., Horsfall, D. & Mannion, R. (2011). *Medical tourism: Treatments, markets and health system implications: A scoping review*, OECD, Directorate for Employment, Labour and Social Affairs.
- McBurney, M. K. & P. L. Novak (2002). What is Bibliometrics and Why Should You Care? *Proceedings of the Professional Communication Conference*, 108– 114.
- McKercher, B. (2008). A citation analysis of tourism scholars, *Tourism Management*, 29(6), 1226-1232.
- Mueller, H. & Kaufmann, E. (2001). Wellness tourism: Market analysis of a special health tourism segment and implications for the hotel industry. *Journal of Vacation Marketing*, 7(1), 7-15.
- Osareh, F. (1996). Bibliometrics, citation analysis and co- citation analysis: A review of literature. *Libri*, 46, 149-158.
- Özdemir, M. & Kozak, N. (2000). Türkiye turizm yayıncılığı tarihinden bir süreli yayın: T. C. Turizm Bankası A.Ş. Bülteni (1983-1988). *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 11(Eylül-Aralık), 129-141.
- Özel, Ç. H. & Kozak, N. (2012). Turizm pazarlaması alanındaki makalelerin bibliyometrik profili (2000-2011) ve Bradford Yasası. *VI. Lisansüstü turizm öğrencileri araştırma kongresi bildiri kitabı* içinde (s. 423-433). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Palmer, A. L. & Montano, J. J. (2005). Tourism and statistic bibliometric study 1998-2002. *Annals of Tourism Research*, 32 (1), 167-178.
- Pendlebury, D. A. (2008). *White Paper Using Bibliometrics in Evaluating Research. Web of Knowledge*. http://wokinfo.com/media/pdf/UsingBibliometricsinEval_WP.pdf (Erişim: 02.02.2012).
- Pritchard, A. (1969). Statistical bibliography or bibliometrics. *Journal of Documentation*, 25, 348-349.
- Reed, C. M. (2008). Medical tourism. *Medical Clinics of North America*, 92(6), 433-1446.
- Riley, R. W. & Love, L. L. (2000). The state of qualitative tourism research, *Annals of Tourism Research*, 27(1), 164-187.
- Sağlık Bakanlığı (2012). <http://www.saglikturizmi.gov.tr/168-genel-bilgi.html>
- Smith M. & Puczko L. (2009). Health and Wellness Tourism. London: Butterworth – Heinemann.
- Türktarhan, G. & Kozak, N. (2012). Turizm Yılığının bibliyometrik profili. *VI. Lisansüstü turizm öğrencileri araştırma kongresi bildiri kitabı* içinde (s,567-584). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Tütüncü, Ö. (2012). Termal ve SPA hizmetlerinin kapsamı. N. Kozak (Ed), *Termal ve SPA Hizmetleri* içinde (19-36). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Üstdiken, B. & Pasadeos, Y. (1993). Türkiye'de örgütler ve yönetim yazını. *Amme İdaresi Dergisi*, 26(2), 73-93.
- Yüncü Karadeniz, D. & Kozak, N. (2012). Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi'nin bibliyometrik analizi: araştırma konuları ve kurumlar arası işbirliğinin sosyal ağ analiz ile incelenmesi. *VI. Lisansüstü turizm öğrencileri araştırma kongresi bildiri kitabı* içinde (s,642-661). Ankara: Detay Yayıncılık.

Zencir, E.ve Kozak, N. (2012). Sosyal Bilimler Enstitü Dergileri'nde yayımlanan turizm makalelerinin bibliyometrik profili (2000-2010). N. Kozak ve M. Yeşiltaş (Yay. Haz.). *VI. Lisansüstü turizm öğrencileri araştırma kongresi bildiri kitabı* içinde (s. 673-685). Ankara: Detay Yayıncılık.

World Health Organization (2013). <http://www.who.int/about/definition/en/print.html>.

Extended English Abstract

Health tourism in general, specifically medicine or medical tourism emerged in the 1990s and has showed fairly significant improvements up to the present time. This study aims to reveal some findings by examining health tourism articles in Turkish academic journals and ISI Web of Knowledge database between 1991-2014 with bibliometric method. ISI-Web of Knowledge was suitable for the study to conduct an interdisciplinary literature review and many remarkable bibliometric studies have used this database before (Fetscherin and Usunier, 2012, p. 735). Bibliometric method which is used to assess quantitative characteristics of articles, documents or any other publications are used in tourism field progressively and give tips which are relevant to scientific fields. Studies on health tourism cover an important space in a plethora of publications such as books, proceedings, dissertations and journals on a variety of areas such as tourism, health, economics, business and other areas of social sciences. For the purpose of study, 91 from Turkish academic journals and 155 from ISI Web of Knowledge database, a total of 246 article, published between 1991-2014 were reviewed and analyzed. In order to cover the related literature, search was performed in the topic field, using keywords “health tourism”, “medical tourism”, “thermal tourism”, “SPA tourism”, “Wellness tourism”, “rehabilitation tourism” and “tourism and cure”. Bibliometric indicators are comprised of “year of publication”, “number of writers”, “name of journal”, “academic field of journal”, “sub-field of publication”, “study methods”, “institution of writers” and “academic field of writers”. Document types included in the study were articles. Thus, book reviews, letters, notes, conference papers etc. were all excluded. After the search, each document manually reviewed in order to eliminate any documents irrelevant to the subject. Data were analyzed using the Statistical Package for the Social Science (SPSS for Windows 17.0).

According to findings, academic studies on the subject of health tourism concentrated on especially in the last 7-8 years and most publications centered in 2011 (16.3%). In this study the used research methods were categorized by either empirical or conceptual. %57.7 of articles covered in the study used the empirical approach and % 42.3 of articles were conceptual papers. In order to reveal the sub-fields in health tourism each study was classified as a single category. The results indicate that in English studies were mostly general assessments articles (44) After, health tourism marketing (32), economic aspects of health tourism (11) comes out respectively. In Turkish articles the most studied sub-field was marketing (47) and general assessments articles were the second (27). As the articles in health tourism field researched, it can be seen that the studies in Turkish mainly centered on geography department under the sub-field of thermal, while articles published in English are centered on field of medicine under the sub-field of medical treatment. Especially the development of medical tourism in health tourism area could be the cause of this result. It has been found that % 20 of all researches working about health tourism from the field of medicine, %19,7 from field of tourism and %16, 9 from field of geography. Primary objective of medical tourists is medical treatment. Thus, it increased medical tourists' demand on medical tourism and medical services. Accordingly, it led the academicians working in medical tourism to be the ones in the field of medicine. When this state is examined in this cope of articles it can be understood that most published are in tourism field (53), geography (44), medicine (32) respectively. The studied articles

showed that most of the articles tend to have multiple authors (%61). This situation shows that the authors seems to have a tendency to work with other authors. The study reveals that, of 534 authors 267 work for 25 institutions. In other words, 25 of 175 institutions equals to half of the authors. and Simon Fraser University leads the list with 49 authors. The ranking followed by hospitals (34), and Balıkesir University (18). Of the 246 articles published on health tourism between 1991-2014, 45 of them is Turkish and 100 of them is English and in total 145 articles were published in different journals. In some of the journals (%8,53) 10 and more articles were published while in some of them only one article was published. Of these journals, *Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research* with 11 articles takes the lead. It was followed by *Tourism Management* with 10 articles, *Turkish Geography Journal* with 9 articles and *Eastern Geography Journal* with 7 articles respectively.

One of the main restrictions of this study is that the articles to be examined are only limited with academic articles on the databases used in this study. The authors believed that bibliometric studies could provide in depth findings by including other databases, thesis and conference papers etc. In addition, similar studies could be carried out in the future so that they could be used in comparison with the findings gained by this relevant study. It can be said that some of the articles written about on this subject excluded because of the inaccessibility.